

ЕЙБІЛІН

РОЗДІЛ 1

Серпень 1962

Мей Моблі народилася недільного ранку в серпні 1960 року. Боже дитя, як кажуть. Піклуватися про білих малят — моя робота, як і приготування їжі та прибирання. За своє життя виховала сімнадцятьох дітей. Я знаю, як змусити диток спати, втихомирити їхній плач і посадити на горщик, перш ніж їхні мамуні встануть уранці з ліжка.

Але я ніколи не чула, щоб дитина верещала так, як Мей Моблі Ліфолт. Першого дня, коли я переступила поріг будинку, вона була аж червона й кричала від здуття животики, відкидаючи пляшечку, наче то гнила ріпа. А міс Ліфолт, здавалося, просто боялася власного дитяти.

— Що я роблю неправильно? Чому це не припиниться? Це? Годі я вперше здогадалася, що щось не так у цій ситуації.

Отож, я взяла ту рожеву дитинку, що аж заходилася від крику, у свої руки. Погойдала її на стегні, щоб відійшли газики, і не минуло й двох хвилин, як Крихітка перестала плакати та всміхнулася до мене так, як робить тепер повсякчас. Але міс Ліфолт до кінця дня більше не взяла власну дитинку на руки. Я достатньо бачила жінок, які після пологів боялися власних дітей. Ото й подумала, що то воно.

Ще дещо про міс Ліфолт: вона не тільки завжди супиться, а ще й худа, мов дошка. Її ноги нагадують веретено, схоже, вона відростила їх минулого тижня. Двадцятитрирічна,

довготелеса, як чотирнадцятирічний хлопчик. Навіть її каштанове волосся тонке та рідесеньке. Вона пробує начісувати його, та від цього воно здається ще тоншим. Її писк такої самої форми, як те червоне дияволення, що на коробці цукерок «Редгот», — загостре підборіддя й все. Направду, все її тіло — лише різкі вузли та кути, не дивно, що вона не може заспокоїти маля. Діти люблять повних. Люблять захвати своє личко вам під пахву й заснути. І великі товсті ноги люблять. Я це знаю.

Ще до того, як їй виповнився рочок, Мей Моблі повсюдно ходила за мною хвостиком. Стукне п'ята вечора, і вона волочиться за мною, вчепившись у мої мешти, і плаче, мовби я більше не повернуся. А міс Ліфолт глипає на мене з-під лоба, ніби я вчинила щось погане, і віддирає те заплакане дитя від моєї ноги. От я й думаю, що в цьому є ризик, коли дозволяєш комусь іще виховувати власну дитинку.

Тепер Мей Моблі вже два рочки. У неї великі карі очі та кучері медового відтінку. Проте залисина на потилиці трохи псує картину. Коли вона хвилюється, між бровами з'являється така сама, як і в мами, зморшка. Вони дуже схожі, хіба що Мей Моблі таки повненька. Не стати їй королевою краси. Гадаю, цим міс Ліфолт переймається, та для мене Мей Моблі — особлива дитина.

Я втратила свого хлопчика, Трілора, якраз перед тим, як почала працювати у міс Ліфолт. Йому було двадцять чотири. Найкраща частина людського життя. Він ще не нажився на цьому світі.

Він мав невеличку квартирку на Фолі-стріт. Зустрічався з дуже хорошою дівчиною, Френсіс, і я сподівалася, що вони поберуться, та він чомусь зволікав. Не тому, що шукав чогось кращого, а тому, що був розсудливою людиною. Носив великі окуляри й постійно читав. Він навіть почав

писати книжку про те, як воно бути чорним, який живе та працює в Міссісіпі. Зрозуміло, я пишалася цим. Але якось він працював до пізнього вечора на млині Скенлон-Тейлор, тягаючи до вантажівки дерев'яні бруси, тріски від яких кололи крізь рукавиці. Він був надто малим, щоб так працювати, занадто кістлявим, але потребував роботи. Втопився. Ішов дощ. Він зісковзнув із навантажувального майданчика, впав на під'їзний шлях. Вантажна фура не помітила Трілора й розчавила йому груди, перш ніж той устиг поворухнутися. Коли мені сказали про це, він уже помер.

Того дня весь мій світ потемнів. Повітря здавалося чорним, сонце здавалося чорним. Я лежала в ліжку й дивилася на чорні стіни моєї хатини. Мінні приходила щодня, щоб переконатися, що я все ще дихаю, годувала мене, щоб підтримувати в мені життя. Минуло три місяці, до поки я поглянула у вікно, щоб упевнитися, що світ усе ще там. Я здивувалася, що світ не спинився тільки тому, що не стало мого хлопчика.

Через п'ять місяців після похорону я витягла себе з ліжка. Вдягнула білу форму, знову почепила на шию свій маленький золотий хрестик і пішла працювати до міс Ліфолт, тому що вона саме народила дівчинку. Небагато сплило часу, доки я побачила, як щось у мені змінилося: всередині мене засіялося насіння гіркоти. І я вже не почувалася такою поступливою.

— Наведи лад у будинку, а потім піди зготуй той салат із курки, — звеліла міс Ліфолт.

Сьогодні день бриджу. Щочетвертої середи місяця. Звісно, я вже все підготувала: ще зранку зробила салат із курки, вчора попросувала скатертини. Міс Ліфолт усе це бачила. Проте їй лише двадцять три, і їй подобається чути себе, коли вона дає мені доручення.

Міс уже в блакитній сукні, що я її прасувала сьогодні вранці, ту із шістдесят п'ятьма складками на талії, такими дрібними, що я примружувалася крізь окуляри, щоб їх розпрасувати. Небагато речей я ненавиджу, та з цією сукнею стосунки у мене не надто добрі.

— І взагалі, простеж, щоб Мей Моблі не прийшла до нас. Кажу тобі, я така сердита на неї. Вона порвала хороший папір аж на п'ять тисяч шматочків, а мені ще п'ятнадцять листів подяки для членів Молодшої Ліги треба написати...

Рихтую різне для її подруг. Викладаю гарний кришталь, витягну срібний сервіз. Міс Ліфолт не ставить простенького карткового стола, як роблять інші леді. Ми накриваємо стіл у їдальні. Стелю скатертину, щоб затулити велику тріщину Г-подібної форми, пересуваю вазу з червоними квітами ближче до буфета, щоб приховати подряпини на дереві. Міс Ліфолт, вона любить, щоб усе було вищого ґатунку, коли в неї гості. Може, вона намагається компенсувати те, що її будиночок маленький. Вони не багаті, я це знаю. Багаті аж так не пнуться.

Я звикла працювати на молоді подружжя, та це найменший будинок, у якому я прислужувалася. Одноповерховий. Їхня з містером Ліфолтом кімната в задній частині будинку ще прийнятної розміру, проте кімнатка Крихітки — зовсім мацьопа. Їдальню об'єднано зі звичною вітальнею. Лише дві ванні кімнати, що полегшує мені роботу, бо я працювала й у будинках, де їх було по п'ять або шість. Почистити туалети займало весь день. Міс Ліфолт платить лише дев'яносто п'ять центів на годину, давно мені так мало не платили. Але, після смерті Трілора я була згодна на будь-яку роботу. Мій орендодавець не чекав би довше. І хоча будинок маленький, міс Ліфолт намагається оздобити його, як може. Вона досить добре вправляється зі швейною машинкою. Якщо їй не вдається купити собі

обновку, то вона просто бере якусь блакитну тканину й шие собі одєжину сама.

Дзвінок у двері, і я відчиняю.

— Привіт, Ейбілін, — каже міс Скітер, вона з тих, що говорять із прислугою. — Як ви?

— Вітаю, міс Скітер. Нормально. Ну й спекотно на вулиці.

Міс Скітер дуже висока та худа. Її золотаве волосся ніколи не досягає рамен, бо вона постійно завиває його. Її приблизно двадцять три, така сама як міс Ліфолт та інші. Вона ставить сумочку на стілець і якусь мить ніби чухається під одягом. На ній біла мереживна блузка, застебнута до шиї, як у черниці, балетки, щоб, як на мене, не здаватися вищою. Її блакитна спідниця завільна на талії. Міс Скітер завжди має такий вигляд, наче їй хтось наказує, що надягати.

Чую, як міс Гіллі з мамою, міс Волтер, зупинилися біля під'їзної дороги та сигналять. Міс Гіллі живе за три кроки звідси, але завжди приїжджає машиною. Я впускаю її, вона проходить повз мене, а я думаю, що час будити Мей Моблі.

Заходжу до дитячої, а Мей Моблі всміхається мені й простягає свої пухкі рученята.

— Ти вже встала, Крихітко? Чому ж не кликала мене?

Вона сміється, щасливо витанцьовуючи щось схоже на джигу, й чекає, поки витягну її з ліжечка. Міцно її обіймаю. Гадаю, її не надто багато обіймають, коли я повертаюся додому. Частенько, коли я приходжу на роботу, вона реве у своєму ліжечку, а міс Ліфолт сидить за швейною машинкою та закочує очі, ніби то приблудна кішка нявчить під вхідними дверима. Бачте, міс Ліфолт, вона кожен Божий день виряджається. Завжди з макіяжем, має гараж для машини, двокамерний холодильник із вбудованою морозильною камерою. Як здиваєте її в бакалійній крамниці «Джитні», то й не подумаете ніколи, що

вона здатна піти, залишивши своє маля плакати у своєму ліжечку. Але прислузі відомо все...

Та сьогодні гарний день. Маленька просто сяє.

Я кажу:

— Ейбілін.

Вона каже:

— Ей-бі.

Я кажу:

— Любитьь.

Вона каже:

— Любитьь.

Я кажу:

— Мей Моблі.

Вона каже:

— Ей-бі.

А потім регоче й регоче. Вона в захваті від того, що говорить, і мушу сказати, що на те саме час. Трілор теж до двох років і слова не вимовив. Але до третього класу він почав говорити краще, ніж президент Сполучених Штатів, і, прийшовши додому, використовував такі слова, як «відмінювання» чи «парламентський». А коли він перейшов до середньої школи, ми грали в таку гру: я загадувала йому дуже просте слово, а він мусив придумати закручений вислів до нього. Я говорю «домашня кішка», а він відповідає «одомашнений хижак сімейства котячих», я говорю «міксер», а він — «моторизований пропелер». Яюсь я сказала «Кріско»¹. Він почухав голову. Просто не міг повірити, що я виграла в нього таким простим словом, як «Кріско». Це стало нашим таємним жартівливим словом, яким ми позначали те, чого не можна пояснити, як не старяйся. Ми почали називати «Кріско» його татуня, бо що

---

¹ Рослинний жир для випічки. (Тут і далі прим. пер.)

доброго можна сказати про людину, яка дала драла із сім'ї. Крім того, він найслизькіша нікчема на цьому світі.

Несу Мей Моблі на кухню та садовлю у високе крісло, міркуючи про дві речі, які повинна зробити сьогодні до того, як міс Ліфолт устигне розсердитися: відібрати зношені серветки та почистити столове срібло в буфеті. От лихого, гадаю, мені доведеться робити це, доки тут панянки.

Беру тацю з фаршированими яйцями й несу до їдальні. Міс Ліфолт сидить на чолі стола, ліворуч од неї міс Гіллі Голбрук і її мама, міс Волтер, до якої міс Гіллі не виявляє й краплі поваги. А праворуч від міс Ліфолт — міс Скітер.

Починаю подавати яйця гостям саме зі старої міс Волтер, бо вона найстарша. Тут тепло, але вона загорнулась у товстий коричневий светр. Бере ложкою яйце та ледь не впускає, бо її руки тремтять. Потім я переходжу до міс Гіллі, та всміхається й бере два. У міс Гіллі кругле обличчя, темно-каштанове волосся, зачесане у «вулик». Її шкіра оливкового кольору, з веснянками та родимками. Вона часто носить червону шотландку. І стає все ширшою в гузні. Сьогодні, через спеку, на ній червона сукня без рукавів прямого крою. Вона одна з тих дорослих дам, які одягаються, як маленькі дівчатка, — з великими бантами й такими самими капелюшками. Вона не моя улюблениця.

Наближаюся до міс Скітер, але вона морщить носа й відмовляється: «Не треба, дякую», — вона не їсть яєць. Я нагадую про це міс Ліфолт щоразу, коли в неї бридж-клуб, та вона однаково наказує готувати ті яйця. Боїться розчарувати міс Гіллі.

Нарешті я обслуговую міс Ліфолт. Вона господиня, тому має брати собі яйця останньою. Та тільки-но я закінчую, міс Гіллі говорить:

— Ви не заперечуєте? — й хапає ще два яйця, що мене не дивує.

— Вгадайте, з ким я стикнулася в салоні краси? — питає міс Гіллі панянок.

— І з ким? — цікавиться міс Ліфолт.

— Із Селією Фут. І знаєте, про що вона мене запитала? Чи не могла б вона допомогти нам із Благодійним вечором цього року?

— Добре, — згодилася міс Скітер. — Нам потрібна допомога.

— Ну не аж так. То я їй і відповіла: «Селіє, ви повинні бути членом Ліги або спонсором, щоб брати активну участь». Що вона собі думає про Лігу Джексона? Це не сільська вечірка.

— Ми ж цього року приймаємо й не членів, хіба ні? Чи Благодійний вечір буде аж надто великий? — запитала міс Скітер.

— Та так, — підтвердила міс Гіллі. — Та я не збираюся їй про це повідомляти.

— Не можу повірити, що Джонні одружився з такою вульгарною дівкою, — каже міс Ліфолт, і міс Гіллі киває. Вона почала роздавати карти.

Накидаю ложкою застиглий салат, подаю канапки із шинкою та мимохіть дослухаюся до їхньої балачки. Панянки говорять тільки про три речі: дітей, одяг і друзів. Чую слово «Кеннеді» й уже знаю, що вони не обговорюють політику. Вони обговорюють, у чому була міс Джеккі по ящику.

Коли я підходжу до міс Волтер, вона бере собі одну малесеньку канапку.

— Мамо, — Міс Гіллі кричить на міс Волтер, — бери ще одну канапку. Ти ж худа як бадиллина. — Міс Гіллі дивиться на інших за столом. — Я постійно торочу їй, якщо та Мінні не вмє готувати, її потрібно звільнити.

Я нашорошила вуха. Вони завели мову про прислугу. Мінні — моя найкраща подруга.

— Мінні добре готує, — заперече старі міс Волтер. — Просто тепер я не така голодна, як колись.

Авжеж, Мінні — найкраща куховарка в окрузі Гіндс, а може, навіть у всьому Міссісіпі. Щосені проходить Благодійний вечір Молодшої Ліги, тож її попросили спекти десять тортів із карамеллю на аукціон. Вона могла би стати найпопулярнішою служницею у штаті. Та річ у тому, що в Мінні є рот. Вона завжди огризається. Одного дня сперечається з білим менеджером у бакалійній крамниці, іншого — зі своїм чоловіком, і не минає й дня, щоб не сказала чогось білим леді, в яких працює. У міс Волтер вона працює так довго з єдиної причини: міс Волтер глуха як пень.

— Мамо, гадаю, ти недоїдаєш, — продовжує міс Гіллі. — Та Мінні не годує тебе, щоб поцупити ті фамільні цінності, які я залишила. — Міс Гіллі зривається з крісла. — Мені треба до туалету. А ви ще побачите, що вона помре від голоду.

Коли міс Гіллі виходить, міс Волтер досить тихо бурмоче:

— Закладаюся, що ти на це лише чекаєш.

Усі вдають, наче не розчули. Краще я зателефоную сьогодні Мінні та переповім слова міс Гіллі.

На кухні, у своєму високому кріслі, Крихітка розмазала по личку фіолетовий сік. Тільки-но я заходжу, вона всміхається. Вона не галасує, поки сидить сама, проте я не хочу покидати її наодинці надовго. Знаю, що доки мене немає, вона не зводить із дверей погляду.

Я пещу її маленьку м'яку голівку й повертаюся до роботи, щоб налити чай із льодом. Міс Гіллі вже на своєму місці, здається, знову чимось незадоволена.

— Гіллі, краще тобі було скористатися гостьовою ванною кімнатою, — каже міс Ліфолт, перетасовуючи свої карти. — Ейбілін прибирає в задній частині дому аж до полудні.

Гіллі піднімає підборіддя. Потім вона видає одне з її «а-ха». І, у такий спосіб, начебто делікатно прочищуючи горло, привертає їхню увагу, а вони про це навіть не здогадуються.

— Але до гостьової ванної кімнати ходить прислуга, — промовляє міс Гіллі.

На якусь мить усі затихають. А тоді міс Волтер киває, ніби це все пояснює.

— Вона засмучена, бо негритянка користується внутрішньою ванною кімнатою, як і ми.

О ні, знову, тільки не це. Усі вони дивляться, як я складаю срібло до шухляди в буфеті, і я розумію, що мені час іти. Та доки кладу останню ложку, міс Ліфолт міряє мене поглядом і наказує:

— Ейбілін, принеси ще чаю.

Іду, як вона й звеліла, хоч їхні чашки наповнені по вінця.

Із хвильку стою на кухні, та мені там нічого робити. Потрібно повернутися до їдальні, закінчити зі сріблом. І ще ніні треба серветки перебрати в шафці, що в холі, якраз поблизу того місця, де вони сидять. Я не хочу стирчати допізна лише тому, що міс Ліфолт грає в карти.

Чекаю кілька хвилин, протираю робочу поверхню. Даю Крихітці шматочок шинки, який вона жадібно ковтає. Нарешті вислизаю в коридор, молячись, щоб мене не побачили.

Усі четверо тримають однією рукою цигарку, іншою — карти.

— Елізабет, якби ти мала вибір, — чую голос міс Гіллі, — хіба ти не хотіла б, щоб вони справляли нужду поза домом?

Дуже тихо я висовую шухляду із серветками, більше стурбована, щоб міс Ліфолт не вгледіла мене, ніж їхньою балачкою. Для мене ця розмова — не новина. У всьому

місті є туалети для темношкірих, як і в більшості будинків. Але я помічаю, що міс Скітер спостерігає за мною, і тремчу від думки, що зараз мені перепаде на горіхи.

— Заявляю одну чирву, — озивається міс Волтер.

— Не знаю, — вагається міс Ліфолт, похмуро туплячись у свої карти. — Ралі тільки починає власну справу, а через пів року потрібно сплатити податки... Зараз із грошима в нас суцужно.

Міс Гіллі говорить повільно, наче намазує глазур на торт.

— Просто скажи Ралі, що кожен пенні, витрачений на таку вбиральню, він відіб'є, коли ви продасте цей будинок. — Вона кивнула, мовби погоджуючись із собою. — Усі ті будинки, що зараз будують, без приміщення для прислуги? Це ж просто небезпечно. Усі знають, що вони носії інших видів захворювань, ніж у нас. Подвоюю.

Беру купку серветок. Не знаю чому, але раптом я хочу почувти, що на це відповідь міс Ліфолт. Вона мій бос. Гадаю, кожному цікаво, що про них думає їхній бос.

— Було б добре, — погоджується міс Ліфолт, злегка затягуючись цигаркою, — якби вона не користувалася тим, що в будинку. Ставлю три піки.

— Саме тому я розробила «Санітарну ініціативну норму для прислуги», — додає міс Гіллі. — Як засіб профілактики захворювань.

Дивно, як стислося моє горло. Соромно, що колись давно я навчилася стримувати емоції.

Міс Скітер, здається, справді заплуталась.

— Для прислуги... Що-що?

— Законопроект, який вимагає, щоб у кожному будинку для білих була окрема вбиральня для темношкірої прислуги. Я навіть повідомила про це головного санітарного лікаря штату Міссісіпі, щоб глянути, чи схвалить він цю ідею. Я пас.

Міс Скітер, вона втупила погляд у міс Гіллі. Кладає карти лицьовим боком догори й так буденно промовляє:

— Гіллі, може, просто збудуємо туалет на вулиці для тебе. Боже праведний, ото тихо стало.

Міс Гіллі каже:

— Гадаю, тобі не треба так жартувати про ситуацію з темношкірими. Якщо й надалі хочеш залишитися редактором вісника нашої Ліги, Скітер Фелан.

Міс Скітер захихотіла, але запевняю, їй не до сміху.

— Що, ти б... вигнала мене? Бо не погоджуюся з тобою?

Міс Гіллі підняла брови.

— Я робитиму все, що повинна, щоб захистити наше місто. Мамо, твоя черга.

Я йду на кухню та не виходжу, допоки не чую, як зачиняються двері за міс Гіллі.

Упевнившись, що міс Гіллі пішла, саджу Мей Моблі в манеж, витягую смітник на вулицю, бо сьогодні буде вантажівка. На початку під'їзної дороги міс Гіллі та її божевільна матуся ледь не збивають мене своєю машиною, а тоді дружно гукають, що їм прикро. Повертаюся до будинку рада, що мені не зламали обидві ноги.

Заходжу на кухню, а там міс Скітер. Вона сперлася на стіл, погляд серйозний, серйозніший, ніж зазвичай.

— Гей, міс Скітер. Вам щось подати?

Вона поглядає на дорогу, де міс Ліфолт розмовляє з міс Гіллі через віконце автомобіля.

— Ні, просто... чекаю.

Протираю тацю рушником. Крадькома зиркаю на неї, вона все ще схвильовано дивиться крізь вікно. Вона не схожа на інших панянок, така висока. І в неї такі високі вилиці. Опущені вниз блакитні очі надають їй сором'язливого вигляду. Тут тихо, чути лише маленьке радіо на столі,

налаштоване на євангельську станцію. Хай би вже йшла звідси.

— Ви слухаєте проповідь пастора Гріна по радіо? — запитує вона.

— Так, мем.

Міс Скітер ледь усміхається.

— Це так мені нагадує мою няню.

— О, я знала Константін, — мовлю.

Міс Скітер зосередилась на мені.

— Вона виховала мене, ви це знали?

Я киваю, шкодуючи, що розтулила рота. Про цю ситуацію мені відомо занадто багато.

— Я намагалася дістати адресу її сім'ї в Чикаго, — продовжує вона, — але ніхто її не знає.

— Я також не знаю, мем.

Міс Скітер знову переводить погляд на вікно, на «б'ю-ік» міс Гіллі. Вона ледь помітно похитує головою.

— Ейбілін, та розмова... Я про те, що сказала Гіллі...

Беру чашку для кави, починаю інтенсивно протирати.

— Хотіли б ви... щось змінити? — запитує вона.

І я нічого не можу із собою вдіяти. Я недвозначно витріщаюся на неї. Тому що це одне з найбезглуздіших запитань, які мені доводилося чути. У неї розгублений, незадоволений вигляд, наче вона посолила каву замість того, щоб поцукрувати її.

Повертаюся до миття посуду, щоб вона не бачила, як я закотила очі.

— О, ні, мем, усе гаразд.

— Але та розмова про вбиральню... — і замовкла, бо на цьому слові до кухні ввійшла міс Ліфолт.

— О, Скітер, ось ти де, — дивиться на нас якось дивно. — Перепрошую, може я... щось перервала?

Ми обидві стоїмо та думаємо, що ж вона могла почути.

— Мушу бігти, — каже міс Скітер. — Побачимося завтра, Елізабет. — Відчиняючи задні двері, додає: — Ейбілін, спасибі за обід, — і виходить.

Іду до їдальні, починаю прибирати зі столу. І як я й відчувала, міс Ліфолт іде, приходить слідом за мною, натягнувши свою засмучену усмішку. Її шия випирає, ніби вона збирається щось мене запитати. Їй не подобається, що я розмовляю з її друзями, коли її немає поруч, ніколи не подобалося. Завжди прагнула знати, про що ми говоримо. Іду повз неї просто на кухню. Саджу Крихітку в її високе крісло та беруся чистити духовку.

Міс Ліфолт прямує за мною, бере відерце «Кріско», оглянувши, відставляє. Крихітка тягне до мами руки, та міс Ліфолт відчиняє шафуку, мов не бачить цього. Потім із грюкотом зачиняє її, відчиняє ще одну. Зрештою, просто залишається на місці. Я стою навкарачки. Пхаю голову в духовку так далеко, наче намагаюсь отруїтися газом.

— Здається, ви з міс Скітер спілкувалися про щось надзвичайно серйозне.

— Ні, мем, вона лише... запитала, чи потрібен мені якийсь старий одяг, — відповідаю, мов із колодязя. Жир усмоктався в мої руки. І запах, як з-під пахви. Незабаром із мого носа скапує піт, і щоразу, витираючи його, розводжу по обличчю бруд. Певно, то найгірше місце на землі, всередині духовки. Якщо ви тут, то або чистите її, або вас запікають. Я майже впевнена, що сьогодні я побачу сон про те, що застрягла всередині, і ввімкнули газ. Але тримаю голову в цьому жахливому місці, бо волю бути де завгодно, лише б не відповідати міс Ліфолт, що міс Скітер намагалася запитати мене. Запитати, чи хочу я щось *змінити*.

За якийсь час міс Ліфолт пирхає та йде до гаража. Гадаю, дивитиметься, де б збудувати мені нову вбиральню для темношкірих.

РОЗДІЛ 2

Живучи тут, ніколи й не скажеш, що в Джексоні, штат Міссісіпі, двісті тисяч населення. Я побачила цю цифру в газеті, і мені стало цікаво, де ж усі ці люди живуть? Під землею? Бо на своєму березі річки я знаю майже всіх, і білих сімей теж знаю досить, одначе в сумі їх, напевно, не набереться двісті тисяч.

Шість днів на тиждень я сідаю в автобус і їду через міст Вудро Вілсона туди, де проживають міс Ліфолт і всі її білі подружки, у район Белгевен. Він розташований неподалік центру міста та столиці штату. Будівля Капітолію дуже велика, гарна ззовні, та я ніколи в ній не бувала. Цікаво, скільки платять за її прибирання.

Далі, за Белгевеном, білий район Вудленд-Гілс, а за ним Шервудський ліс, де на милі розтяглися величезні дуби, порослі мохом. Поки що там іще ніхто не живе, та це до тієї миті, коли білим заманеться перебраться до якоїсь нової місцини. А далі сільська місцевість, де на бавовняній плантації Лонгліф живе міс Скітер. Вона не знає, що я збирала там бавовну 1931 року, під час Депресії, коли ми не їли нічого, крім державного сиру¹.

У Джексоні білі райони змінюють один одного попри дорогу. А частина міста, де живуть темношкірі, наче великий мурашник, оточена з усіх боків державною землею, що не підлягає продажу. Наша чисельність зростає, та ми не розширюємося. Наша частина міста просто стає густонаселеною.

Цього полудня я сіла в автобус за номером шість, що йде з Белгевена до Феріш-стріт. Сьогодні в автобусі лише

---

¹ «Сирна мрія», або гарячий сендвіч із сиром — дешева та популярна страва періоду Великої Депресії.

служниці в білих уніформах, які повертаються додому. Ми теревенимо, усміхаємось одна одній, як ніби є власницями цього автобуса (не те, що ми проти присутності білих — завдяки міс Паркс маємо право сидіти, де завгодно, — просто тут усі друзі).

По центру заднього сидіння помічаю Мінні. Невеличка повненька жіночка з блискучими чорними кучерями. Сидить, розкинувши ноги та схрестивши гладкі руки.

Вона на сімнадцять років молодша від мене. Мінні змогла б, напевно, підняти цей автобус над своєю головою, якщо захотіла б. Такій старій пані, як я, пощастило мати Мінні за подружку.

Сідаю на вільне місце перед нею, обертаюся та слухаю. Усі полюбляють послухати Мінні.

— ...То я й сказала: «Міс Волтер, ніхто не хоче бачити вашу голу білу задницю, їм подобається лише моя, чорна. А тепер ідіть у дім і вдягніть свої панталони та якусь одежину».

— На ганку? Гола? — дивується Кікі Браун.

— І задниця звисає аж до колін.

Автобус вибухнув реготом, сміються, аж головами кецають.

— Боже мій, та жінка божевільна, — витискає Кікі. — Не знаю, Мінні, як це тобі вдається натрапляти на ненормальних.

— А що, твоя міс Паттерсон не така? — відказує Мінні. — Б'юсь об заклад, вона заводило в компанії прибитих.

Увесь автобус знову регоче, бо Мінні нікому іншому не дозволяє погано говорити про свою білу господиню. Це її робота, тому й право полихословити належить їй.

Автобус перетинає річку й робить першу зупинку в районі для темношкірих. Із десятків служниць виходить. Я пересідаю на вільне місце поряд із Мінні. Вона всміхається

та, вітаючись, злегка штовхає мене ліктем під бік. Потім розслаблено спирається на спинку сидіння: для мене розігравати шоу не потрібно.

— Як ти? Розгладжувала складки весь ранок?

Сміюся та киваю головою:

— Півтори години.

— Чим ти нагодувала нині міс Волтер у тому бридж-клубі? Я весь ранок протупцяла, готуючи той дурнувятий торт із карамеллю, а вона не з'їла жодної крихти.

Це нагадало мені про слова міс Гіллі за столом. Якби йшлося про якусь іншу білу леді, ніхто б не хвилювався, та тут потрібно знати, чи чекати через неї на неприємності. Просто не знаю, як про це розповісти.

Дивлюсь у вікно, як ми минаємо лікарню для темношкірих, фруктовий кіоск.

— Гадаю, я чула, як міс Гіллі говорила щось про те, що її мама зовсім висохла, — вимовляю якомога обережніше. — Жалілася, що та недоїдає.

Мінні глипає на мене:

— Вона так сказала, справді? — Від самого імені її очі звузилися. — Що ще сказала міс Гіллі?

Краще вже викладу все.

— Думаю, Мінні, вона з тебе очей не спускає. Будь... дуже обережна з нею.

— Міс Гіллі краще бути обережною зі мною. Що там вона патякає? Я не вмію готувати? Що та стара торба з кістками нічого не їсть, бо я не годую її?

Мінні піднімається та закидає свою сумочку через плече.

— Пробач, Мінні, я почала про це тільки тому, щоб ти трималася від неї подалі...

— Якщо вона колись мені заявить таке, то отримає шматочок Мінні на обід.

Пирхнувши, Мінні виходить з автобуса.

Бачу крізь вікно, як вона трюхикає додому. З міс Гіллі не жартують. Боже, певно, треба було змовчати.

За кілька днів виходжу з автобуса, проходжу квартал до будинку міс Ліфолт. А перед ним стоїть старий лісовоз. У ньому двоє темношкірих чоловіків, один п'є каву, а інший просто там і спить. Іду повз них, одразу ж на кухню.

Цього ранку містер Ралі Ліфолт іще вдома, що буває досить рідко. Коли б він тут не був, має такий вигляд, наче рахує кожну хвилину до повернення на свою бухгалтерську фірму. Навіть у суботу. Але сьогодні він чомусь сердиться.

— Це мій чортів будинок, і я плачу за все, що тут, трясця, є! — верещить містер Ліфолт.

Міс Ліфолт поспішає за ним із такою усмішкою, що стає зрозуміло: вона вже й не рада, що зачепила. Я ховаюсь у ванній кімнаті. Минуло вже два дні після тих балачок про вбиральню, і я сподівалася, що все забулося. Містер Ліфолт відчиняє двері, щоби поглянути на вантажівку, і з хряскотом зачинає їх знову.

— Я терпів новий одяг, усі ті кляті поїздки до Нового Орлеана з твоїми університетськими подружками, та це вже остання крапля!

— Але це збільшить вартість будинку. Так сказала Гіллі!

Я й досі у ванній, але майже відчуваю, як міс Ліфолт намагається втримати ту усмішку на обличчі.

— Ми не можемо дозволити собі це! І Голбруки нам не указ!

На мить усе стихає. І враз я чую *тун-тун* маленьких повзунків.

— Та-тку?

Виходжу з ванної та прямую на кухню, бо Мей Моблі — це мій клопіт.